

ALTERNATIVNÍ A INOVATIVNÍ ŠKOLY

Jaro 2025

Seminář 1 a 2

simkova@ped.muni.cz

lesní školka
zamyšlení Ezo výuka
Waldorf batikovaný šátek
Dalton vědomosti Chaos
netradiční výuka zábava
Montessori
volnost empatia nový kreativita
práce Individualita
Nové přístupy

Mýty ve vzdělávání

Alternativní a inovativní školy

- Změna role učitele – není jediný nositel všech informací, ale průvodce procesem učení
- Spolupráce, odpovědnost, důvěra v dítě, dítě je v centru pozornosti učitele

Alternativní škola

= organizace veškeré činnosti na základě respektování osobnosti dítěte a jeho zdravého rozvoje

- Jakákoli škola, která se v různých aspektech (zřizovatel, financování, pedagogicko-didaktický aspekt...) liší od běžných škol dané vzdělávací soustavy

Inovativní škola

= škola, která se účelově mění tím, že realizuje inovace

- Snaha odstraňovat nedostatky tradičních škol a uniformitu ve vzdělávání
- Pedocentrismus
- Partnerský přístup vztah učitel/žák/rodič
- Princip svobody
- Spojení školy se životem
- Využití netradičních metod, forem, prostředků
- Rozvoj tvořivosti, aktivity, zodpovědnosti
- Upravené prostředí
- Chyba jako součást učení
- Hodnocení
- Spolupráce s rodinou

DALTONSKÝ PLÁN

Seminář 2

- Zakladatelkou daltonského plánu byla Helen Parkhurstová
- (*1886 ,+1973)

Co je daltonský plán?

Dalton není metoda, nebo systém. Dalton znamená vliv.

Helen Parkhurstová

Daltonský plán navrhla Helen Parkhurstová v Daltonu kolem roku 1920.

Co je daltonský plán?

Alternativní přístup k vyučování, který se soustředí na vývoj žáka jako individuality pomocí „řízené sebevýchovy“

Historie, vývoj

- Helen Parkhurst vyučovala původně na jednotřídní škole ve Wisconsinu v USA – v roce 1905 tady jako začínající učitelka poprvé volí způsob vzdělávání, přizpůsobený individuální potřebě žáka namísto "frontálního" způsobu vyučování.
- Od roku 1911 organizovala vyučování 8 -12 letých žáků, aby se vyrovnala s jejich individuálními problémy.
- Poté více jak čtyři roky – během let 1913-1915 - pobývala v Evropě . Tady spolupracovala s Marií Montessoriovou od níž získala důležité podněty pro svou vlastní školu a prohlubovala své pedagogické vzdělání. Toto setkání ji velmi ovlivnilo.

Historie, vývoj

- Následně se vrátila do USA a v roce 1919 založila ve městě Daltonu (stát New York) Dětskou universitní školu
- Škola byla později přejmenována na Dalton School
- Jednalo se o střední experimentální školu pro chlapce a dívky (High School for Boys and Girls).
- Helen Parkhurstová zde realizovala svůj pohled na vzdělávání mládeže. Tato škola funguje dosud spolu s dalšími institucemi všude po světě.

- Záhy se vyučování podle daltonského plánu rozšířilo v Anglii a v průběhu 20. let se dále šířilo v Číně, Japonsku, Sovětském Svazu a prostřednictvím Kanady, Austrálie, Indie a Jihoafrické republiky i do dalších zemí světa. V Evropě byl s velkým úspěchem zkoušen v Nizozemí, Polsku.
- Daltonský plán nezískal žádný větší ohlas ve své mateřské zemi (USA).

Teoretické základy a praxi své reformní školy vyložila autorka v knize Education on Dalton Plan (Výchova podle Daltonského plánu) – kniha vyšla v roce 1923 v Londýně a byla přeložena do řady cizích jazyků.

EDUCATION
ON
THE DALTON PLAN

BY
HELEN PARKHURST
EDUCATION DIRECTOR, CHILDREN'S UNIVERSITY SCHOOL

With an Introduction by
T. P. NUNN, M.A., D.Sc.
PROFESSOR OF EDUCATION, UNIVERSITY OF LONDON AND
HEAD OF LONDON DAY TRAINING COLLEGE,
UNIVERSITY OF LONDON

Contributions by
ROSA BASSETT, M.B.E., B.A.
AND JOHN EADES

NEW YORK
E. P. DUTTON & COMPANY
681 FIFTH AVENUE

Základní principy

Základní principy

Volnost (svoboda) - nejedná se o absolutní svobodu. Žák se učí sám nakládat se svým časem, má svobodu výběru metody, času a místa, kdy a kde se bude učivu věnovat.

Samostatnost - žák se učí jednat samostatně, má totiž za své vzdělání spoluzodpovědnost. K samostatnosti nutí i prvek volnosti.

Spolupráce – žák si může vybrat při řešení úkolů i spolupráci s ostatními. Ve školní komunitě je posilována spolupráce mezi staršími a mladšími žáky a samozřejmě mezi žáky a učitelem.

Svoboda a zodpovědnost

- Svoboda umožňuje žákovi vybrat si, který úkol splní dříve a který později.
- Děti si po dostatečném vysvětlení organizují celý blok úkolů samy.
- Plní několik typů předem zadaných úkolů, mohou si však vybrat pořadí a tempo, které jim vyhovuje.
- Rozhodnou se, co splní hned, co naopak až na závěr a kolik času danému úkolu věnují.
- Zvolí si místo pro práci, pomůcky, rozmyslí se, s kým budou spolupracovat.
- Učitel předává část zodpovědnosti žákovi. To znamená, že žák je spoluodpovědný za konečný výsledek, ale také za způsob, jakým ho bude dosaženo.

Samostatnost

- Prostřednictvím tohoto principu se děti učí spoléhat samy na sebe.
- Možnost samostatné práce ovlivňuje motivaci žáků. (Žáci jsou sami rádi aktivní.)
- Samostatnost je také důležitým didakticko-organizačním faktorem. (Jestliže žáci mohou samostatně pracovat, dělají tak na vlastní úrovni a učitel má více času pomáhat těm, kteří jeho pomoc potřebují.)
- Žáci se musí samy rozhodovat, nevyžadovat pomoc učitele pokaždé, když si neví rady, nespoléhat vždy na spolužáky v okolí.
- Zpočátku je toto vše pro děti obtížné, protože musí zvládnout své úkoly bez cizí pomoci, ale postupně začínají být vedeny k samostatnosti i k sebekontrolě.

Spolupráce

- Spolupráce spočívá v možnosti poradit se, pokud děti nevědí, kde hledat potřebnou informaci.
- Pomocí učení se spolupracovat si žáci vytváří sociální a demokratické vědomí.

Rozlišujeme dvě formy skupinové spolupráce:

- 1) **Kooperativní** skupiny – žáci plní zadaný úkol společně ve dvojici nebo ve skupinkách po třech či čtyřech.
- 2) **Pomocné** skupiny – žáci plní zadaný úkol samostatně, ale pokud něčemu nerozumí, mohou se zeptat spolužáka.

Pět klíčových bodů spolupráce (podle Ebbense)

- 1) Pozitivní vzájemná závislost – úkol je formulován tak, že k dosažení dobrého výsledku se žáci navzájem potřebují.
- 2) Individuální zodpovědnost – každý člen skupiny je zodpovědný za vlastní přínos a za celkový výsledek.
- 3) Schopnost oboustranné komunikace – obsah zadání vyzývá ke spolupráci a podporuje vzájemnou komunikaci.
- 4) Sociální pohotovost – ke vzájemné spolupráci je nezbytně nutná a bude zhodnocena.
- 5) Pozornost ke skupinové práci – po splnění úkolu, který je určen ke společnému zpracování, probíhají závěrečné pohovory věnované jak obsahu, tak i procesu spolupráce.

Způsoby práce

- Dlouhodobé úkoly
- House
- Laboratoř
- Odložená pozornost
- Mnohé další dílčí metody...

Dlouhodobé úkoly

- Jedna z nejdůležitějších částí. Žák dostane dlouhodobý úkol.
- Má stanovený cíl a aby se k němu dostal, musí si osvojit pečlivé časové plánování.
- Úkol není jen soubor aktivit, ale vzdělávací projekt, na kterém se podílí i učitel. Jeden z významů základního *principu spolupráce*.
- Součástí každého takového úkolu je základní materiál a soubor možných metod, které si může žák vybrat (*princip svobody*).
- Další částí úkolu jsou pak extra aktivity navíc např. pro ostatní žáky.
- Úkol je završen testem nebo zkouškou. Teprve po dokončení jednoho úkolu smí žák uzavřít smlouvu na další úkol.

House

- Tento prvek posiluje komunitu žáků a pomáhá jim získávání lepších sociálních dovedností.
- Žáci se sdružují do „kmenové“ třídy. Každý den na začátku vyučování spolu diskutují o záležitostech školy a svých problémech.
- V Daltonu je tento prvek velmi podporován. Na nižším stupni jsou sdruženy děti ve stejném věku. Na vyšším stupni pak spíše žáci stejných zaměření z různých ročníků. Na střední škole (high school) spolu pak bydlí.
- Třídní učitel je zároveň něco jako trenér. Čím jsou žáci starší, tím se učitel mění v coache a předává zodpovědnost za vzdělávání na žáka.

Laboratoř

- Nepředstavujte si chemickou laboratoř.
- Jde o zvláštní předem stanovenou hodinu, kdy se žáci věnují pouze svým projektům. Pracují svým tempem a svou metodou.
- Tyto hodiny je třeba dopředu dobře časově naplánovat, protože slouží jako konzultace.
- Učitel vstupuje do procesu jen na požádání.

Odložená pozornost

- Česká verze Laboratoře.
- Jde o učitelem určený čas v normální hodině běžného vyučování, kdy učitel „není k dispozici“
- Žáci musí pracovat samostatně. Na nižších stupních se na katedru postaví dohodnutý symbol (plyšák, míček,...), který „nedovoluje“ žákům spolupracovat s učitelem

Učitel

- Daltonský plán není pro všechny.
- Učitel je pro daltonský plán zásadní.
- Vyhovuje kreativním učitelům.
- Pro Dalton je zásadní komunikace mezi učiteli a samozřejmě mezi učitelem a žákem.
- Učitel se musí vzdát dominantního postavení ve třídě.

Učitel plní následující úkoly

- Spolu s žáky připravuje pracovní plán, testy a písemky
- Úzce spolupracuje s ostatními učitely a rodiči
- Komunikuje s žáky o učivu v hodinách i mimo ně
- Pomáhá žákům s dalším výběrem studia

Charakteristické rysy

- H. Parkhurstová rozdělila učebnu do předmětových okrsků (subject corners) podle ročníků a vybavila je potřebnými pomůckami
- je zrušen tradiční systém vyučovacích hodin i organizace žáků ve věkově homogenních třídách, což umožňuje žákovi postoupit v některém kurzu výše či níže
- vyučování je založeno na individuální práci žáků za použití vhodných pomůcek a knihovny
- žáci pracují v odborných učebnách podle individuálních plánů za poradní asistence učitele

Charakteristické rysy

- neruší se osnovy, učivo je dáno učebním plánem a je rozděleno na 10 kontraktů, které mají být během školního roku osvojeny (10 měsíců)
- každý žák uzavírá s učitelem smlouvu a stvrzuje ji svým podpisem → dostává program práce na jeden měsíc (pro každý předmět zvlášť)
- na začátku roku se program pro jednotlivé žáky sestaví na základě testem zjištěného nadání a stavu vědomostí každého dítěte

Tento program práce obsahuje úkoly, které má žák splnit a návody, jak má pracovat

- úvod (seznámení s úkolem)
- předmět (stanovení učiva, kterého se úkol týká)
- problémy (otázky a úkoly pro žáka)
- písemná práce (úkoly, které musí žák zpracovat písemně)
- pamětní úkoly
- konference (témata a termíny společných porad žáků a učitelů)
- literární odkazy (konkrétní odkazy na knihy, časopisy a další studijní prameny)
- ekvivalenty (kolik bodů si žák připsuje během práce za vyřešení určitých úkolů)
- studium vývěsek (upozorňuje žáka, čeho si má všimnout na nástěnkách - mapy, obrazy aj.)

- program obsahuje minimální, normální a maximální výkony, kterých je třeba v určitém čase dosáhnout
- žák začne libovolným předmětem podle vlastního uvážení a postupuje svým vlastním tempem
- některé předměty se ale nadále vyučují hromadnou formou (např. tělesná výchova, hudební výchova, náboženství)
- neukládají se domácí úkoly
- na každodenních společných setkáních (30-40 minutových konferencích) žáci hovoří o výsledcích své práce

Žák má k dispozici:

- strukturované pracovní návody
- bibliografické údaje
- pokyny
- odborné pracovní (žáci mohou přecházet z jedné pracovní do druhé)

Pensum

- nejviditelnější znak
- učební obsahy, které by měl žák za určité období zpracovat, zvládnout nebo se v nich jinak orientovat.
- význam: Žák mám mít celkový přehled o veškerém vyučovacím obsahu v jeho ročníku pro jasnější konečný cíl vyučování.
- musí zcela jasně říkat, co je a bude vyžadováno a s jakými obtížemi se mohou žáci setkat.
- může mít různé podoby – procvičovací, učební, kreslení, samostatného zpracování tématu.

Pensum

- Je vyvěšeno na speciální nástěnce, která může mít řadu grafických podob
- Systém barev symbolizujících dny v týdnu
- Barva ukazuje, v který den se dítě úspěšně zabývalo určitým předmětem

Školní zvonění daltonské vyučování nenarušuje.

Role učitele

- učitel se věnuje pouze jednomu předmětu
- plní úlohu poradce, laboranta a hodnotitele
- sestavuje úkoly pro žáky
- zadává měsíční plány
- seznámí žáka s úkolem a upozorní na dílčí problémy
- usměrňuje práci žáků
- udržuje nezbytný sociální kontakt
- zajišťuje společnou práci žáků
- řídí pracovní konference
- vede osobní graf každého žáka i graf třídy
- vede podrobné záznamy o žakově individuálním postupu
- kontroluje zvládnutí učiva

Smysl daltonského plánu

- stálá modernost a dobová aktuálnost, velmi dobrá a funkční příprava pro občanský život v pospolitosti ostatních lidí
- způsob životní cesty nebo nabídka pro pojetí života
- *přednosti ve sféře*
 - **morální** (pocit odpovědnosti za vlastní rozvoj)
 - **sociální** (odmítání závisti, učení se spolupráci, odmítání uniformity)
 - **pedagogické** (aktivizace žáků, změna vztahů ve škole)
 - **didaktické** (rozvoj samoučení žáků, neblokovaní dobrých nebo slabých žáků, zvýšená motivace k učení)

Co bylo daltonskému plánu vytýkáno

- nedostatečné opakování učiva
- nesystematické získávání poznatků
- převaha knižního získávání poznatků
- chybí činnosti, které by učily žáky naslouchat a komunikovat
- učivo je s žákem málo prodiskutováno
- chybí učitelovo výchovné působení
- žáci mají málo příležitostí ke společným činnostem
- přeceňují se žákovy volní vlastnosti, aktivita a zájem

Plusy a minusy

- Variabilita vyučování
- Výchova ke svobodě
- Výchova k zodpovědnosti
- Výchova ke spolupráci
- Nedostatečné opakování látky
- Nesystematičnost
- Přílišné spoléhání na žákovu samostatnost.

Jak vypadá daltonská třída?

- Uspořádání lavic by mělo umožňovat pohyb po třídě, skupinovou i samostatnou práci.
- Někde se lavice na potřebnou dobu přemísťují.
- V českých školách se vyučuje pouze v daltonských blocích např. třikrát týdně jednu vyučovací hodinu.
- Blok je věnován procvičování a opakování látky. Děti si vybírají, kterému předmětu se budou věnovat a plní úkoly povinné, nepovinné a tzv. extra úkoly navíc.
- Opírají se o literaturu nebo o pomoc spolužáka.
- Řešení úkolů bývá vyvěšeno ve třídě pro snadnou sebekontrolu a splnění úkolů děti zaznamenávají na přehledné tabule, díky nimž vidí i učitel kolik a jaké práce komu zbývá.

Pokusy se zaváděním daltonského plánu u nás:

- 20. léta - prakticky byly prvky daltonského plánu vyzkoušeny ve školách na jižní Moravě a v letech 1927 až 1940 v Bakově nad Jizerou
- 30. léta – daltonský plán byl realizován na komeňiu v Praze – Michli
- 90. léta – byly navázány kontakty s nizozemským daltonským hnutím a první čtyři školy v Brně se pokoušely uvést tento systém do vlastní praxe

- ZŠ Brno, Husova 17
- ZŠ Brno, Chalabalova
- ZŠ Brno, Křídlovická
- ZŠ Brno, Mutěnická 3
- ZŠ Praha 5, Mohylová 1963 - jen v 1.-3. ročníku
- Gymnásium Slovanské Náměstí. Brno

- Celkem asi 30 dalších škol aplikujících prvky Daltonského plánu.
- Vzhledem k RVP nejsou naše daltonské školy plně daltonské!

ZŠ Chalabalova, Brno

- Spolupracuje s holandskými kolegy z Utrechtu
- Realizuje třítydenní cykly, jednu vyučovací hodinu týdně - úkoly z matematiky, českého jazyka a přírodopisu
- Děti si předem volí pořadí, ve kterém splní úkoly jednotlivých předmětů a zapíše se do připravených formulářů
- Jsou zavedeny odborné učebny matematiky, českého jazyka a přírodopisu, odborná literatura, alternativní učebnice daného předmětu

- Úkoly jsou rozděleny na denní úkol a extra úkol. Důraz je kladen na samostatnost a sebekontrolu. Extra úkol si zapisují do zvláštního sešitu, který mají trvale uložený v učebně.
- Vyučující předem vysvětlí, jaký úkol mají děti splnit. Ty pak kladou otázky a pak už spoléhají jen na své síly. Na závěr všechny čeká test.
- Daltonský způsob práce umožňuje učiteli soustředit se na prospěchově slabší žáky. Především však utváří velký prostor pro schopnější děti.